

LÄHTÖ LAVANSAARESTA

Jalo Suursohon haastattelu Lempäälässä 28.10.1992, haastattelijana Heikki Kajomeri

Lavansaarelaiset joutuivat jättämään monta vuosisataa kotipaikkana olleen tutun ympäristön ja useimmat myös ammattinsa ja entiset elinkeinonsa syksyllä 1939 Neuvostoliiton uhatessa Suomea sodalla toteuttaakseen aluevaatimuksensa.

1200 saarelaista sai saaren nimismieheltä käskyn tiistaina, 10. päivä lokakuuta kello 18, kahdessa tunnissa valmistaa itsensä lähtöön Suomen mantereelle. Mukaansa he saivat silloin luonnollisesti vain päällään olleet vaatteet ja evästä. Koska talvisota syttyi vasta 30.11.1939, kävivät saarelaiset äkkilähdön jälkeen omilla aluksillaan viranomaisten luvalla ja luvattakin hakemassa saareen jäänyttä irtainta omaisuuttaan.

Evakuointityössä avusti ulkosaariin säännöllistä posti- ja matkustajaliikennettä hoitanut Suursaari-laiva. Se hinasi marraskuun 29. päivänä lavansaarelaisten ja seiskarilaisten muuttokuormaa sisältänyttä proomua Seiskarista kohti Kotkaa ja joutui naapurin sota-aluksen pysäyttämäksi. Jännittävien hetkien jälkeen se kuitenkin päästettiin jatkamaan matkaansa.

Jalo Suursoho oli ollut edellisenä päivänä Onni- ja Sulo-veljiensä, Helka Veinin ja seiskarilaisten kanssa lastaamassa em. proomua Seiskarin rannassa. Sieltä he lähtivät Lavansaareen kuormaamaan omia tavaroitaan. 29.11. veneet saatiin täyteen tavaraa. Kolme moottorivenettä ja yksi purjevene jäi vielä miehistöineen yöksi saareen tarkoituksena ajaa seuraavana päivänä Kotkaan. Moottoriveneet olivat Sulo Suursohon ja Viljo Vaahtomerén omistama Pena sekä Aaro Suomalaisen ja Hannes Mullin veneet. Purjevene oli Alfred Talsin omistama. Saarella viipyi vielä myös merivartioston nelihenkinen miehistö päällikkönä Ajo-niminen merivartija.

Varhain seuraavana aamuna alkoi talvisota. Tieto tästä tuli Lavansaareen merivartioston radiopuhelimen välityksellä. Saarella olleet alkoivat tehdä lähtöä. Suursohon talossa keitettiin vielä lähtöteet. Sitä juotaessa venäläiset pommikoneet ajoivat saaren yli ja pudottivat ensimmäiset pomminsa kello 8 tienoissa. Onni Suursoho meni ovelta katsomaan tapahtumia, kun samalla pihassa räjähti pari pommia. Sirpale osui Onnin selkärangan viereen haavoittaen häntä kuolettavasti. Veljet veivät hänet parempaan turvaan talon navettaan, jossa hän jonkin ajan kuluttua menehtyi.

Saaren pommitus jatkui koko päivän, joten veneisiin ei ollut menemistä. Suursohot, Antero Peni ja Pentti Kotisto suojautuivat Tehvanan aitan alle koko päiväksi. Muut saarella olleet saivat suojan naapurin, kapteeni Tahvo (Tehvana) Mannosen talon kellarista, jossa oli sirpaleen kestävä betoninen katto. Kellarissa olivat Hilma Mannonen (Vilho Mannosen sisar), joka huolehti merivartioston ruuanlaitosta ja 15-vuotias Helka Veini sekä Viljami Autio, Simo Lempiäinen, Tahvo Majuri, Hannes Mulli (sittemmin Majokari), Sulo Piensoho, Aaro Suomalainen ja Matti Tolsa.

Kello 9 aikaan lähti Jalo Suursoho merivartioasemalle ottamaan selvää saaren tilanteesta ja kysymään ohjeita. Asema oli kuitenkin tyhjä. Vain radiopuhelin oli päällä ja sieltä kuului kysymyksiä, joihin ei enää kukaan vastannut. Myöhemmin selvisi, että merivartijat olivat päättäneet tulituksesta huolimatta yrittää aluksellaan pois saaresta, mutta heidät oli ammuttu upoksiin lähellä saarta. Heidän mukanaan oli yrittänyt pakoontua myös Matti Tolsa, joten aluksen mukana menehtyi viisi henkilöä. Jalo palasi takaisin toisten luo aitan alle.

Päivän kuluessa saarelta pääsivät kuitenkin lähtemään valtion rautaveneellä Toivo Piispa ja Toimi Ruuda. He selvisivät matkasta Suomen mantereelle neuvokkuudella. Venäläiskoneet lensivät Lavansaaren yli ensin sitä pommittaen ja jatkaen sitten Suomen rannikolle. Aina, kun Toivo ja Toimi kuului pommikoneiden lähestyvän, he käänsivät aluksen keulan kohti saarta. Siten pommikoneiden miehet olettivat alusta omakseen eivätkä tulittaneet. Sama temppu toistui matkalla useaan otteeseen ja miehet pääsivät onnellisesti perille Kotkaan.

Viholliset nousivat maihin Lavansaarelle illalla klo 18 maissa. Saarella oli silloin enää ilmeisesti vain yksi koira, Abraham Talsin Pekka. Koira etsiskeli tietenkin tuttuja ihmisiä ja löysi niitä Mannosen kellarista. Venäläiset näkivät koiran menevän sinne. He olettivat varmaan kohtaavansa aseellista vastarintaa, koska otteet olivat sen mukaisia. He heittivät käsikranaatin kellariin. Onneksi sirpaleista haavoittui sisällä olleista lievästi vain kaksi henkilöä, Helka Veini ja Hilma Mannonen.

Kaikki komennettiin ulos ja heitä oltiin asettelemassa jo riviin teloitusta varten, kunnes paikalle sattunut upseeri esti aiheet. Haavoittuneet naiset vietiin sittemmin Pietariin sairaalaan ja sotavankeuteen ja miehet sotavangeiksi Seiskariin. Talvisodan päätyttyä heidät vapautettiin ja päästettiin Suomeen omien puolelle.

Tehvanan aitan alla elettiin jännittäviä hetkiä, kun sieltä seurattiin tapahtumia naapurin pihalla. Eräässä vaiheessa venäläissotilas oli jo kävelemässä Mannoselta kohti aittaa, mutta puolessa välissä hän kuitenkin jostain syystä pysähtyi ja päätti kääntyä takaisin.

Nyt Suursohot, Peni ja Kotisto tekivät päätöksen: ”Ei vangiksi – mieluummin mereen kuolemaan”. He ryömivät hämärän turvin parin sadan metrin matkan Honkaniemen rantaan, lähelle Matti Suomalaisen öljylaituria. Venäläiset olivat ampuneet tässä laiturissa olleet 3 – 4 venettä seulaksi, joten ne olivat kiinnitysköysiensä varassa vesilastissa. Moottoriveneet olivat jo venäläisvartioidussa, joten niille ei voinut yrittää. Maalle vedettynä laiturin vieressä oli kuitenkin Jooseppi Hytin Tytärsaarella rakennettu viisimetrinen soutuvene, joka työnnettiin jäisiä teloja myöten veteen. Vene oli muutamaa ampumareikää lukuun ottamatta soutukunnossa.

Sulo Suursoholla oli mukanaan kompassi ja kello. Hän asettui noi klo 19 perätuhdolle huopaamaan ja ohjaamaan, keskituhdon airoihin kävivät Jalo Suursoho ja Antero Peni ja keula-airoihin Pentti Kotisto. Veneessä olisi ollut tilaa vielä myös Onni Suursoholle, mutta hänen ruumiinsa oli jätettävä turkkiin käärittynä Suursohon navettaan.

Lähtö satamasta oli erittäin vaarallinen. Oli liikuttava mahdollisimman äänettömästi, koska vihollinen jatkuvasti tarkkaili satama-aluetta valonheittäjät apunaan. Sulo kielsi ehdottomasti kovia tupakkamiehiä Anteroa ja Penttiä polttamasta ja päätti valita ulosmenoreitiksi ns. Vääränjuoman matalan aukon sataman suuaukkoa suojaavasta riutasta. Siinä jouduttiin hetkeksi kivelle, josta kuitenkin päästiin helposti irti. Samalla huomattiin himmeästi valaistu venäläisalus Kuohuvan kohdalla, joka on sataman normaali sisääntuloaukko. Se oli siinä paikallaan hiljaa ja uhkaavana kuin mörkö. Reitinvalinta oli siten onnistunut.

Tultiin merelle. Tuuli navakasti lännestä, joten aallokko oli korkea ja se oli matkalaisten pelastus. Kun valonheittäjän valokeilat pyyhkäisivät veneen kohdalla, se sattui aina juuri silloin olemaan aaltojen välissä näkymättömissä. Vähitellen päästiin etäämmäksi rannasta pimeälle, myrskyvälle merelle. Vettä kertyi veneeseen laitojen yli roiskeina ja myös luodinrei’istä. Reiät tukittiin nenäliinoilla, mutta silti veneestä oli äyskäröitävä pois vettä vähän väliä. 16-vuotiaan Jalon väsyttyä nuorimmaisena yhä enemmän soutamiseen hän sai lopulta luovuttaa oman aironsa kokonaan vieressään soutavalle Anterolle ja keskittyä pelkästään äyskäröintiin.

Puolivälissä taivalta ilmestyi eteen venäläinen sukellusvene. Oli vähällä, ettei siihen törmätty. Sukellusveneestä ei kuitenkaan soutuvenettä havaittu, joten matka saattoi jatkaa onnekaasti.

Kello 22 aikoihin oltiin Somerin kohdalla, noin 3 – 4 mailia siitä länteen. Tuuli oli kääntynyt myötäiseksi ja matka sujui helpommin. Samassa nähtiin Somerin majakan kohdalla korkea tulipatsas: suomalaiset räjäyttivät majakan jättäessään Somerin.

Matkaa Lavansaaresta Kotkaan on noin 60 km. Se oli jo saarella kovia kokeneille miehille erittäin rasittava. Evästä ei ollut mukana ja edellisestä aterialta oli lähtiessäkin kulunut jo kokonainen vuorokausi. 13 tunnin soudun jälkeen matkalaiset olivat Kotkan edustalla sijaitsevan Kirkonmaan saaren Pylkönniemessä 1. päivänä joulukuuta klo 8. Sieltä veneen hinasi vuoromoottorivene Kotkaan Kirkkokadun päässä olevaan laituriin, jonne saavuttiin klo 9. Koska kaupunkia pommitettiin, venekuntakin ohjattiin välittömästi pommisuojaan ja sen jälkeen kuulusteltaviksi. He olivat nyt suhteellisen turvassa, mutta ensimmäisen aterian he saivat vasta iltapäivällä klo 14 jälkeen syödäkseen.

Edellä oleva on Jalo Suursohon kertomus Lavansaaren viimeisistä hetkistä suomalaisten omistuksessa ja huimasta pakomatkasta ”tynkäsuomeen”. Viime kesänä tutustuimme Jalon Onni-veljen pojan, Pauli Suursohon kanssa Kotkan Meripäivien yhteyteen järjestettyyn puuvenenäyttelyyn. Siellä oli virolaisilla veneentekijöillä oma osastonsa, jossa oli erikoisuutena esillä vanha, tervattu, alle viisimetrinen soutuvene. Kun tutkimme sitä kiinnostuneina, virolainen esittelijä tuli kertomaan meille veneen historiaa. Sillä oli eräs virolaismies kahden aikäisen poikansa kanssa paennut venäläistä miehittäjää Saarenmaalta Ruotsiin Gotlannin saarelle. Meillä oli kerrottavana tälle esittelijälle vastaava tositarina. Valitettavasti meidän tarinaamme liittyvä vene ei ole säilynyt jälkipolville.

Himangalla 30.11.1992

Heikki Kajomeri